

Марочкін Олексій Іванович,
асистент кафедри кримінального процесу
та оперативно-розшукової діяльності
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого, кандидат
юридичних наук

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Відповідно до Закону України від 28 січня 2021 року № 1150-IX передбачається створення та початок діяльності Бюро економічної безпеки України (далі – БЕБУ) – органу, на який покладається завдання щодо протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави.

При цьому небезпідставно очікується, що новий орган стане більшою мірою аналітичним, адже у Законі України «Про БЕБУ» закладаються основи застосування ризик-орієнтованого підходу в його діяльності. Так, відповідно до п. 7 ч. 1 ст. 2 зазначеного Закону, ризик-орієнтований підхід визначається як виявлення, оцінювання та визначення ризиків вчинення кримінальних правопорушень у сфері економіки, а також вжиття відповідних заходів щодо управління ризиками у спосіб та в обсязі, що забезпечують мінімізацію таких ризиків залежно від їх рівня.

Як відомо, відповідно до прогресивних світових тенденцій, протидія злочинності у сфері економіки базується на ІЛР моделі (Intelligence Led Policing), керованій розвідувальною аналітикою. В основу процесу формування управлінських рішень у даному випадку покладається система аналізу ризиків та загроз, що забезпечується створенням в структурі відповідного органу Big Data-центру. Таким чином, встановлення ризик-орієнтованого підходу щодо початку кримінального переслідування має забезпечувати дотримання конституційних прав і свобод осіб, адже кримінальному провадженню передуватиме аналітична робота, що, у свою чергу, зумовить виваженість відповідних процесуальних рішень.

Про запровадження саме такого підходу у діяльності БЕБУ свідчать закріплені у ст. 4 Закону України «Про БЕБУ» завдання нового органу. Так, основними завданнями БЕБУ, у першу чергу, визначено виявлення зон ризиків у сфері економіки шляхом аналізу структурованих і неструктурованих даних; оцінювання ризиків і загроз економічній безпеці держави, напрацювання способів їх мінімізації та усунення і лише після цього забезпечення економічної безпеки держави шляхом запобігання, виявлення, припинення, розслідування кримінальних правопорушень, що посягають на функціонування економіки держави.

У структурі БЕБУ чільне місце посідатимуть інформаційно-аналітичні підрозділи (ст. 14 Закону). При цьому особливий статус

надається аналітику БЕБУ – особі, яка має спеціальне звання, основним завданням якої є здійснення кримінального аналізу з метою виконання завдань БЕБУ (ч. 1 ст. 21 Закону).

Водночас, природно, що на даний момент виникає чимало актуальних питань щодо організації та діяльності БЕБУ, деякі з яких впливають із законодавчих формулювань, а певні можна спрогнозувати у майбутньому.

Одним із таких питань є оптимізація системи кримінальної юстиції, яка передбачає усунення дублювання функцій правоохоронних органів та створення БЕБУ як єдиного органу з розслідування злочинів у економічній сфері.

З цією метою відповідно до Прикінцевих та перехідних положень Закону України «Про БЕБУ» передбачається ліквідація Державної фіскальної служби України.

Крім того, суттєві зміни стосуються структури та функцій СБУ. Так, із її завдань виключено захист економічного потенціалу України, а також попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень у сфері корупції та організованої злочинної діяльності у сфері управління і економіки. Разом із цим зі складу СБУ виключено підрозділи боротьби з корупцією і організованою злочинною діяльністю.

Відповідно до змін до Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» з системи органів, які здійснюють боротьбу з організованою злочинністю виключено спеціальні підрозділи по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю СБУ.

На додаток до цього, відповідно до змін до Закону України «Про загальну структуру і чисельність СБУ» з її складу виключено підрозділи контррозвідувального захисту економіки держави та боротьби з корупцією та організованою злочинністю.

Водночас, відповідно до п. 2 Прикінцевих та перехідних положень Закону України «Про БЕБУ» матеріали кримінального провадження, які на день початку діяльності БЕБУ перебувають в іншому органі досудового розслідування на стадії досудового розслідування, але відповідно до закону підслідні БЕБУ, протягом двох місяців з дня прийняття рішення про початок діяльності БЕБУ передаються органом досудового розслідування відповідному прокурору у кримінальному провадженні для подальшого прийняття рішення у порядку, визначеному КПК України.

Видається, що таке формулювання цієї норми містить певні ризики порушення конституційних прав та законних інтересів осіб з огляду на тривалість строку та широту дискреції як органів досудового розслідування, так і прокурора щодо передачі відповідних матеріалів кримінального провадження БЕБУ.

Іншим актуальним питанням організації та діяльності БЕБУ є внесення змін до чинного законодавства з метою забезпечення

можливості реалізації ним своїх повноважень. Йдеться, у першу чергу, про зміни до КПК, які мають визначити підслідність та інші важливі питання процесуальної діяльності БЕБУ.

На даний час для вирішення цього питання подано два законопроекти: 1) «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реалізації окремих положень діяльності Бюро економічної безпеки України» № 3959 від 06.08.2020 р. (основний) (далі – законопроект 3959) та 2) «Про внесення змін до адміністративного та кримінального законодавства щодо запровадження діяльності Бюро економічної безпеки України» № 3959-1 від 25.08.2020 р. (альтернативний) (далі – законопроект 3959-1).

При цьому, видається, що законопроект 3959 передбачає більше гарантій від зловживань з боку правоохоронних органів (зокрема, обмеження щодо надання доручення оперативним підрозділам інших органів; додаткові умови внесення відомостей до ЄРДР; пріоритетність повноважень БЕБУ щодо розслідувань відповідних злочинів тощо). Альтернативний законопроект 3959-1 у цьому сенсі містить менше означених гарантій. Разом із цим, на даний час в першому читанні прийнято саме останній законопроект.

Тож, з огляду на зазначене, а також ураховуючи те, що діяльність БЕБУ ґрунтуватиметься на оцінці великих масивів даних, слід очікувати значну роботу із нормативного врегулювання організації та діяльності БЕБУ задля збереження балансу між необхідністю виконання його завдань та дотриманням прав, свобод та інтересів фізичних та юридичних осіб.

Неганов Віктор Вадимович,

старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС РЕАЛІЗАЦІЇ ФУНКЦІЙ ОРГАНУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ. ШО ВИНИКЛИ ВНАСЛІДОК НЕДОСКОНАЛОСТІ ЗАКОНОДАВЧОГО ПРОЦЕСУ

У березні цього року Президентом України було підписано Закон України «Про Бюро економічної безпеки України» № 1150-IX (далі Закон 1150-IX), який створює інституційні умови для захисту економічних процесів від тиску силових органів, що підтримується міжнародними партнерами України [1]. Натомість під час правового аналізу прийнятих Верховною Радою України законодавчих новел, нами встановлені обставини наявності юридичних колізій в актах законодавства, що унеможливають виконання, у повній мірі, з боку